

Ekologické sítě ve střední Evropě

Projekt Přeshraniční ekologické sítě ve střední Evropě (*Transnational Ecological Network in Central Europe, CENTRAL EUROPE Project TransEcoNet*), který probíhal od ledna 2009 do dubna 2012, si kladl za úkol navrhnout metody hodnocení historie a současného stavu ekologických sítí, do jejichž přípravy, vytváření a péče je zapojeno více států regionu. Výstupem měla být mj. prostorová databáze existujících ekologických sítí včetně doporučení, jak jejich prostřednictvím chránit biologickou rozmanitost a schopnost ekosystémů poskytovat lidem celou škálu služeb. Časová řada digitálních map pěti vybraných modelových oblastí umožní vyhodnotit fragmentaci krajiny. Řešitelé projektu navrhli zásady, jak ocenit k životnímu prostředí citlivé využívání území a kvantifikovat služby poskytované ekosystémy tvořícími ekologické sítě.

Projektu se zúčastnilo 16 partnerů (orgány státní ochrany přírody, akademické instituce a nevládní organizace) ze SRN, Slovinska, Maďarska, Rakouska, Polska a České republiky, konkrétně Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i., Průhonice, Fakulta životního prostředí UJEP Ústí na Labem a České Švýcarsko Krásná Lípa, o.p.s. AOPK ČR se do projektu zapojila jako jedna z 22 přidružených institucí. Hlavním řešitelem projektu se stala Technická univerzita (TU) Drážďany.

Ohlédnutí v Drážďanech

Závěrečný seminář projektu se uskutečnil pod názvem *Přeshraniční ekologické sítě ve střední Evropě: dějiny, současný stav a možnosti* v Drážďanech 29. až 30. března 2012.

Ředitel projektu, prof. E. Csaplovics z TU Drážďany, představil nejen průběh, ale i základní výstupy projektu, ať už v podobě průběžných a závěrečných zpráv, nebo mapových podkladů, datových bank a další dokumentace.

Další program semináře byl rozdělen do čtyř tematických sekcí: v každé z nich vystoupili kromě zástupců zúčastněných organizací i externí odborníci, prezentující vlastní výzkumy nebo shrnující současné znalosti o určité problematice. V sekci věnované inventarizaci ekologických sítí zazněla kromě řešerše existujících pohraničních ekologických sítí v SRN, Polsku, ČR, Rakousku, Maďarsku a Slovinsku i analýza mezer možných ekologických sítí, založená na kombinaci biotopových koridorů (mokřady, lesy, zemědělsky využívaná krajina) a existujících a navrhovaných chráněných území.

Jak se dělá ekologická síť v Německu

Německý spolkový zákon o ochraně přírody požaduje, aby každá spolková země vytvořila propojením vhodných biotopů ekologickou síť navazující na obdobnou ekologickou infrastrukturu sousedních spolkových zemí. Přitom má ekologická síť, označovaná jako *Biotopverbund* nebo *Biotopvernetzung*, tvořit alespoň 10% rozlohy příslušné spolkové země. Jejím účelem je chránit populace a společenstva cílových druhů a jejich biotopy, chránit a obnovovat funkční ekologické vazby v krajině a zlepšit soudržnost soustavy Natura 2000, vyhlášené legislativou Evropské unie.

Ekologickou síť v SRN tvoří existující jádrová území celostátního významu, možné koridory, vycházející z družicového snímování a biotopových map, a spojovací články. Jádrovými územími se stávají jak národní parky, přírodní rezervace nebo lokality soustavy Natura 2000, tak chráněné typy přírodních stanovišť a další výseky krajiny, jako jsou přírodní parky, biosférické rezervace UNESCO, chráněné krajiny či lokality Zeleného pásu podél bývalé „železné opony“. Metodika rovněž doporučuje, aby vzdálenost mezi dvěma biotopy byla menší než 200 m nebo aby byl zachován přinejmenším stometrový ekoton, kupř. na rozhraní lesního a lučního ekosystému. Na rozdíl od ÚSES musejí mít prvky německé ekologické sítě zákonnou ochranu. Zřetelnou nevýhodou zůstává skutečnost, že uvedená právní norma neurčuje termín,

do kterého by měla být celostátní ekologická síť vytvořena.

Náklady na péči o složky ekologické sítě v SRN hradí v rámci zvláštního programu, uskutečňovaného od roku 1979, ze 75% Spolkové ministerstvo životního prostředí, ochrany přírody a jaderné bezpečnosti (BMU) prostřednictvím Spolkového úřadu ochrany přírody (BfN), 15% proplácí vláda příslušné spolkové země a jen 10% výdajů připadá na vlastníka pozemku: tato podpora není vyplácena plošně, ale cíleně prostřednictvím projektů. Až dosud stála realizace programu německé daňové poplatníky 380 milionů eur (9,7 miliardy Kč), z rozpočtu Ministerstva dopravy půjde 180 milionů eur (4,6 miliardy Kč) na snížení dopadů fragmentace krajiny vyvolané dálniční sítí.

Ekologická síť je víc než ekologická infrastruktura

Druhá sekce se pokusila kombinovat tři zakládala soudobé péče o přírodu a krajinu: biologickou rozmanitost, ekosystémové služby a ekologickou síť. Studie prováděná vídeňskou univerzitou na rakousko-maďarském pomezí v oblasti Nezdského jezera potvrdila, že krajina v chráněných územích funguje lépe a probíhá v ní více přírodních procesů než na okolních nechráněných plochách.

Proměňám středoevropské krajiny byla věnována další část programu. Jednotlivé přednášky upozornily na měnící se využití území a krajinného pokryvu tak, jak jej ilustrují historické mapy a geografické informační systémy (GIS).

Biosférická rezervace UNESCO, Jihovýchodní Rujana na severu SRN, chrání mj. zachované lesy.
Foto Jan Plesník

Řešitelé projektu spolupracovali s institucemi zabývajícími se obdobnou tematikou ve střední Evropě. Účastníci semináře se tak mohli seznámit s projektem ECONNECT, usilujícím o vytvoření fungující ekologické sítě v šesti alpských zemích, a GREENNET, iniciativou soustředující se na pět výjimečně zachovalých nechráněných ploch podél bývalé „železné opony“.

O vnímání změn, proběhlých a probíhajících ve středoevropské krajině, a možnostech, jak je využít při získávání široké veřejnosti i cílových skupin obyvatel, jako jsou děti či

návštěvníci chráněných území, pro podporu ochrany životního prostředí, hovořili řešitelé projektu ze Západočeské univerzity, obecně prospěšné společnosti České Švýcarsko a národního parku Donau-Auen v Rakousku, zapojeného do snahy zachovat a obnovit jak významný koridor mezi Alpami a Karpaty, tak alespoň přírodě blízkou podobu Dunaje.

Závěrečná plenární diskuse byla mj. o otělou výměnou názorů na možnou podobu krajiny v šesti do projektu zapojených středoevropských zemích. Ukazuje se, že zatímco obyvatelé konkrétní oblasti skutečně vníma-

jí krajinu jako místo k životu pro sebe a své potomky, které jim proto není zcela lhostejné, koncepce ekologické sítě je známa jen části z nich. Vytváření zdravé krajiny zůstává během na dlouhou trať a není dost dobře myslitelné bez spolupráce co největšího počtu zúčastněných, založené na vzájemné důvěře. Rozsáhlý a finančně nákladný projekt TransEcoNet shromáždil řadu cenných údajů o minulém a současném stavu středoevropské krajiny. Podrobnější informace o projektu TransEcoNet včetně některých výstupů naleznete na adrese <http://www.transeconet.eu>.

Konference Planning for Biodiversity

Tomáš Görner

Ve druhé polovině roku 2011 předsedalo Polsko Radě Evropské unie (EU). Mezi priority jeho předsednictví patřilo řešení problematiky účinného využívání přírodních zdrojů, ochrany biodiverzity, změny klimatu a adaptace EU na změnu klimatu, globálního procesu udržitelného rozvoje a nástrojů politiky životního prostředí. Ochrana Biodiverzity a význam územního plánování při její realizaci byla hlavní náplní konference *Planning for Biodiversity*, kterou v rámci polského předsednictví uspořádalo Generální ředitelství ochrany životního prostředí (*Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska*) ve dnech 7. – 9. 11. 2011 ve Vařavě.

Zástupci ze 17 členských států EU si během konference sdělovali své zkušenosti s ochranou biodiverzity a územním plánováním. Nechyběla ani Česká republika s příspěvkem o ÚSES jako nástroji obecné ochrany přírody a krajiny, který je jako jeden z mála (oproti ostatním zemím EU) zakotven v environmentální i územně plánovací legislativě. Kromě toho byla zmíněna historie, definice a principy ÚSES, zapojení do legislativy, jednotlivé úrovně, proces plánování a vymezování, aktuální (proběhnuvší aktualizace nadregionálních biocenter a plánovaná aktualizace nadregionálních biokoridorů) a hlavní problémy při plánování a vymezování ÚSES.

V úvodních příspěvcích vystoupili zástupci Evropské komise. François Wakenhut (vedoucí Oddělení biodiverzity, Generální ředitelství pro životní prostředí) představil Strategii EU pro biodiverzitu do roku 2020 a jejich 6 hlavních cílů, jež mají zastavit pokles biodiverzity v Evropě. Jedním z nich je i zlepšení ochrany ekosystémů prostřednictvím budování tzv. zelené infrastruktury (*green infrastructure*). Ta zahrnuje zlepšení propojenosti mezi stávajícími přírodními oblastmi (zejména soustavy Natura 2000), zlepšení migrační propustnosti krajiny a podporu multifunkčního využívání krajiny, kde je kromě ekonomického záměru kladen důraz na udržování biologicky rozma-

ných ekosystémů. Zdůraznil též důležitost strategického úrovnového plánování při budování zelené infrastruktury. Zástupkyně Generálního ředitelství EK pro regionální politiku Eva Wenigová zmínila hlavní cíle kohezní politiky EU v období let 2007–2013 a nastínila možný budoucí vývoj, kde se počítá s většími investicemi do ekologických inovací a zejména do ekosystémových služeb (včetně prevence ohrožení).

Přednášky probíhaly ve třech sekcích: 1. Územní plánování a Natura 2000, 2. Územní plánování jako nástroj ochrany biodiverzity, 3. Specifika územního plánování v mořských ekosystémech. V druhé sekci, kde zazněl i český příspěvek o ÚSES, se většina vystoupení týkala teoretického rámce zapojení zelené infrastruktury do legislativy a regionální politiky jednotlivých států. Hodnotily se různé přístupy, byly předkládány zprávy z pilotních studií na vybraných lokalitách. Konkrétní zařazení ekologických sítí do národní legislativy zde zaznělo pouze z úst zástupců Estonska a České republiky. ÚSES, ač se potýká s některými potížemi zejména na lokální úrovni, tak vystupuje jako velmi progresivní nástroj – většinu zemí EU totiž zakotvení ekologických sítí do environmentální a územně plánovací legislativy teprve čeká. Zařazení ÚSES v českém právním řádu účastníci konference velmi ocenili a zpráva se setkala s velkým zájmem i předmětem dialogu jak v plénu, tak při neformálních diskusích.

Závěry konference byly zformulovány pro všechny tři výše uvedené sekce: Za jednu z hlavních současných příčin úbytku biodiverzity v krajině a degradace ekosystémů byly označeny změny ve využití krajiny, kdy dochází k její fragmentaci a stále většímu narušení propojenosti krajiny, přirozené ekosystémy a živočichové v nich jsou stále více izolováni, což vede k jejich většímu ohrožení. Příčinou stávajícího stavu je mnohdy nedostatečná koordinace mezi zájmy ochrany

biodiverzity a ekosystémů na jedné straně a požadavky územního plánování na straně druhé, a to v celé hierarchické šále – od místní až po nadnárodní úroveň. Novým cílem Evropské unie je proto do roku 2020 (Evropská strategie ochrany biodiverzity) zvrátit trend poklesu biodiverzity, kdy by měly členské státy podniknout takové kroky (včetně změn v územním plánování), které by tento stav zvrátily. Největší důraz by měl být kladen na nalezení společných zájmů mezi resorty ochrany přírody a územního plánování, a to nejen v chráněných územích, ale i ve volné krajině na místní i regionální úrovni. Cílem je prohloubit komunikaci a spolupráci mezi orgány ochrany přírody a orgány územního plánování. Proces územního plánování by měl být stále více využíván jako nástroj evropské strategie ochrany biodiverzity. Primárním principem tohoto procesu by měl být ekosystémový přístup, definovaný v Úmluvě o biologické rozmanitosti jako strategie jednotného přístupu k přírodním zdrojům, která pomáhá chránit tyto zdroje a zajišťuje jejich udržitelné využívání.

Dále byla zdůrazněna důležitost podpory a vylepšení nových finančních nástrojů, které by se měly více zaměřit na vytváření, údržbu a posílení funkce ekosystémů. V příspěvcích často zaznívala právě zelená infrastruktura, do níž by měly ve zvýšeném objemu směřovat finanční prostředky. Jedno ze závěrečných konstatování se týkalo faktu, že ekonomické, zdravotní a kulturní funkce ekosystémů jsou v územním plánování podhodnocovány nebo zcela přehlíženy. Měly by být brány ve větší míře v potaz. Do rozhodovacích procesů v územním plánování by měly být též zavedeny ekosystémové služby včetně konkrétních ekonomických hodnot. Více informací včetně abstraktů a prezentací jednotlivých příspěvků lze nalézt na internetové stránce konference na <http://prezydencja.gdos.gov.pl>.